

OPTYMALNY SPOŁĘCZNIE MODEL OCHRONY LASÓW TATRZAŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO DOTKNIĘTYCH ZJAWISKAMI KLĘSKOWYMI

Marek Giergiczny, Tomasz Zwijacz-Kozica

Abstrakt. Celem badania było określenie preferencji turystów odwiedzających Tatry względem sposobu ochrony tatrzańskich lasów oraz sprawdzenie, czy i w jakim stopniu, dostarczenie informacji o zasadach i skutkach każdego ze sposobów ochrony wpływa na ocenę atrakcyjności lasu oraz ocena w jakim stopniu zachodzi konflikt pomiędzy funkcją społeczną, a funkcją ochronną. Uzyskane wyniki wskazują, że dostarczenie informacji ma istotny wpływ na postrzeganie atrakcyjności lasu objętego odmiennymi formami ochrony.

Słowa kluczowe: lasy zagospodarowane, lasy niezagospodarowane, park narodowy

Abstract. Social preferences on protection of disturbed forests in the Tatra National Park. The aim of this study is to study preferences regarding different forms of nature conservation i.e. passive protection vs active protection. The obtained results indicate that providing information on differences between managed and unmanaged forest, natural forest, natural processes and natural disturbances results in positive and significant shift in preferences into the direction of passive protection.

Key words: managed forest, unmanaged forest, national park

Wstęp

Sposób ochrony lasów, zwłaszcza tak cennych jak tatrzańskie czy białowieskie, nie jest społeczeństwu obojętny. Lasy zawsze były obiektami dynamicznymi, w ostatnich latach ich przemiany nasiliły się. Wiatrołomy, wiatrowały i postępujące za nimi gradacje owadów wywołują gwałtowne zmiany w krajobrazie. Drzewostany Tatrzańskiego Parku Narodowego (TPN) objęte są trzema różnymi formami ochrony co sprawia, że w stosunkowo niewielkiej odległości od siebie można obserwować skrajnie różne podejście do tych zjawisk: od cięć sanitarnych w formie wielkopowierzchniowych zrębów zupełnych, po zupełne zaniechanie interwencji. Wywołuje to wiele komentarzy wśród odwiedzających TPN.

Aktualnie obowiązujące zasady konstruowania planów ochrony parków narodowych przewidują, że praktycznie każdy powinien mieć możliwość zapoznawania się z wynikami prac na potrzeby sporządzenia projektu planu i z projektem planu oraz możliwość zgłaszania do nich wniosków i uwag (Rozporządzenie 2005).

Celem badania było określenie preferencji turystów odwiedzających Tatry względem sposobu ochrony tatrzańskich lasów oraz sprawdzenie, czy i w jakim stopniu, dostarczenie informacji o zasadach i skutkach każdego ze sposobów ochrony wpływa na ocenę atrakcyjności

lasu, a także ocena w jakim stopniu zachodzi konflikt pomiędzy funkcją społeczną (rekreacja), a funkcją ochronną (ochrona naturalnych procesów).

Metody

Badanie zostało zrealizowane przez firmę Millward Brown w dwóch etapach: Etap 1: badanie OMNIBUS na 1000 osobowej ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie mieszkańców Polski. Etap ten pozwolił na określenie struktury osób odwiedzających TPN. Etap 2: Badanie przeprowadzone na 1000 osobowej próbie mieszkańców Polski, którzy w ostatnich 5 latach przynajmniej raz odwiedzili TPN. Struktura próby w etapie 2 była zgodna z wynikami badania OMNIBUS. Badanie zostało przeprowadzone w październiku i listopadzie 2017 roku. Średni wiek respondentów wynosił 41 lat, 49% badanych osób to kobiety. 33% respondentów to osoby posiadające wykształcenie wyższe (przynajmniej licencjat), średnia liczba wizyt w Tatrach w ciągu ostatnich 5 lat to 4,97 razy.

Badanie zrealizowano metodą ankietową i składało się z następujących części. W części pierwszej pytano respondentów o ich preferencje względem różnych modeli ochrony tatrzańskich lasów i celów, jakie powinny być realizowane przez TPN. W części tej pokazano respondentom 5 par zdjęć ilustrujących różne aspekty ochrony aktywnej i biernej. Dla każdej pary zdjęć respondenci byli proszeni o wskazanie lasu, który ich zdaniem jest atrakcyjniejszy. Ponieważ w kwestionariuszu podano informacje dotyczące ochrony biernej/aktywnej, aby odizolować efekt informacji od preferencji, połowa badanych (50% próby) porównywała zdjęcia na początku badania (tj. przed podaniem informacji o ochronie biernej/aktywnej), a 50% pod koniec badania (tj. po dostarczeniu informacji o ochronie biernej/aktywnej). W przypadku każdej pary zdjęć respondenci mieli możliwość zamieszczenia komentarzy. W drugiej części zadano pytania dotyczące głównych celów, jakie powinny być realizowane i jakie nie powinny być realizowane przez TPN.

Dostarczenie informacji o ochronie biernej/aktywnej polegało na wyjaśnieniu różnic pomiędzy lasem gospodarczym, a lasem zbliżonym do naturalnego. Omówiono specyfikę lasów tatrzańskich, w podziale na regiel dolny i górny oraz możliwych sposobach ochrony i ich skutkach dla wyglądu lasu. Dla uproszczenia przyjęto podział dychotomiczny na ochronę bierną (ochrona ścisłą) oraz aktywną (ochrona czynna i krajobrazowa). Respondenci zostali poinformowani, że aktualny model ochrony tatrzańskich lasów jest wynikiem historycznych zaszcłości i konieczności godzenia różnych, często sprzecznych, wizji dotyczących ochrony przyrody. Pokazano mapę z podziałem na różne strefy ochrony na terenie TPN. Respondenci uzyskali informację, że objęcie ochroną bierną monokultur świerkowych może skutkować widokiem uschniętych, w wyniku gradacji kornika lub innych katastrof naturalnych (np. wiatrołomów), drzew na dużych powierzchniach, co zostało zobrazowane za pomocą zdjęcia. Ankietowani zostali poinformowani, że zaatakowany przez kornika las, pozostawiony przyrodzie, ulega naturalnej regeneracji, co przedstawiono na zdjęciach.

Wyniki

W tabeli 1 dla każdej pary zdjęć podano udziały respondentów w obu podpróbach (tj. przed i po dostarczeniu informacji o ochronie biernej/aktywnej), którzy uznali dane miejsce za bardziej atrakcyjne.

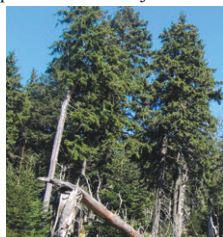
Tab. 1. Pary zdjęć ilustrujących ochronę bierną i aktywną z wynikami wskazań przed i po podaniu informacji
Table 1. Pairs of images illustrating active and passive nature conservation, and results before and after information is given

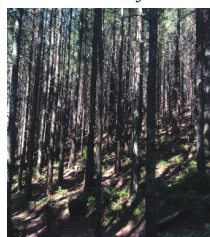
Przed podaniem informacji 55%
 Po podaniu informacji 75%

Przed podaniem informacji 45%
 Po podaniu informacji 25%

Przed podaniem informacji 52%
 Po podaniu informacji 78%

Przed podaniem informacji 48%
 Po podaniu informacji 22%

Przed podaniem informacji 36%
 Po podaniu informacji 64%

Przed podaniem informacji 64%
 Po podaniu informacji 36%

Przed podaniem informacji 33%
 Po podaniu informacji 22%

Przed podaniem informacji 67%
 Po podaniu informacji 78%

Przed podaniem informacji 12%
 Po podaniu informacji 10%

Przed podaniem informacji 88%
 Po podaniu informacji 90%

Testem χ^2 na równość częstości przetestowano wpływ informacji. Wynik testu wskazuje (Pearson $\chi^2(4) = 27.84$, $p\text{-value} < 0.01$), że informacja o ochronie biernej/aktywnej dostarczona w badaniu miała istotny wpływ na wybory dokonywane przez respondentów, tzn. miejsca przedstawiające ochronę bierną były istotnie statystycznie częściej wybierane w grupie respondentów, którzy widzieli zdjęcia pod koniec badania, czyli po podaniu informacji o ochronie.

Uzyskane wyniki wskazują, że przed podaniem informacji preferencje są silnie spolaryzowane, tj. w przypadku trzech pierwszych par, udział osób wskazujących jako bardziej atrakcyjny las objęty ochroną bierną i ochroną aktywną jest zbliżony. W przypadku dwóch ostatnich par (tj. pary 4 i 5), gdzie zdjęcia w przypadku ochrony aktywnej obrazują prowadzenie prac leśnych, miejsca reprezentujące ochronę bierną są zdecydowanie bardziej preferowane. Komentarze respondentów wskazują, że prowadzenie prac leśnych na terenie parku jest postrzegane jako coś bardzo negatywnego. Najczęściej podawane powody niechęci to: hałas, widok ciężkiego sprzętu, widok zrębów, szlaków zrywkowych i stosów drewna. Prawdopodobnie dlatego w przypadku par 4 i 5, zdjęcia obrazujące ochronę aktywną były zarówno przed jak i po dostarczeniu informacji odrzucane przez większość respondentów. Podanie informacji czym jest ochrona bierna/aktywna nie miało tu istotnego znaczenia.

W przypadku zdjęć 1-3, z komentarzy wynika, że dla dużej części respondentów widok martwych drzew jest oznaką, że z lasem dzieje się „coś złego”, że ten „las jest chory”. Część osób podkreślała, że lasy, które odwiedzają w pobliżu miejsca zamieszkania są „zadbane i zielone” i nie widać w nich martwych drzew. W przypadku zdjęć 1-3 obserwujemy bardzo istotną zmianę w postrzeganiu tego co jest atrakcyjne w wyniku dostarczenia informacji. Wyjaśnienie ludziom czym różni się las gospodarczy od naturalnego, zobrazowanie tempa w jakim las pozostawiony siłom przyrody ulega regeneracji okazało się mieć znaczący wpływ na preferencje ludzi i zdecydowana większość respondentów, po dostarczeniu informacji, uznawała miejsca objęte ochroną bierną jako atrakcyjniejsze.

Kolejnym krokiem była analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące głównych celów, które powinny być realizowane przez TPN. W tabeli 2 podano częstości ile razy dany cel, jaki powinien/nie powinien być realizowany przez TPN.

Tab. 2. Częstość wyboru celu jaki powinien i nie powinien być realizowany przez TPN
Table 2. Choice frequency of needed and unneeded goal of TNP

Cel	Powinien być realizowany		Nie powinien być realizowany	
	Przed	Po	Przed	Po
Edukowanie i informowanie o ochronie przyrody	12,55%	11,95%	1,38%	1,78%
Ochrona dzikiego charakteru Tatr polegająca na możliwie jak najmniej ingerowaniu w naturalne procesy przyrodnicze, nawet jeżeli oznacza to widok suchych i połamanych drzew w tatrzańskich lasach	33,67%	43,43%	2,37%	1,97%
Ochrona rzadkich gatunków zwierząt i roślin nawet jeżeli oznacza to ograniczenia w turystycznym i rekreacyjnym wykorzystaniu Tatr	32,47%	29,28%	1,97%	1,97%
Prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej polegającej na: usuwaniu połamanych i uschniętych drzew, wycinaniu dojrzałych drzew i sadzeniu lasu, tak jak to ma miejsce w większości lasów w Polsce	6,57%	6,97%	6,11%	6,11%

Rozbudowa istniejących ośrodków narciarskich na terenie parku	1,99%	1,99%	11,24%	9,27%
Szersze niż obecnie udostępnianie Tatr dla turystyki i rekreacji (np. poprzez budowę tras dla rowerów górskich, udostępnianie nowych rejonów dla wspinaczy i dla narciarstwa pozatrasowego)	6,77%	2,19%	7,10%	7,69%
Większe niż obecnie udostępnianie Tatr dla organizacji dużych imprez sportowych (mistrzostwa Europy, świata, zimowe igrzyska olimpijskie), nawet jeżeli oznaczałyby to znaczną rozbudowę infrastruktury narciarskiej, obiektów rekreacyjnych i dróg na terenie parku	1,99%	1,00%	18,74%	22,09%
Większa niż obecnie zabudowa. Wszędzie tam, gdzie to możliwe np. droga do Morskiego Oka, Dolina Kościeliska, Dolina Chochołowska, Hala Gąsienicowa powinny powstać nowe punkty gastronomiczne i obiekty noclegowe w różnym standardzie	1,59%	1,79%	42,60%	43,20%
Wielkość próby	502		507	

Okazuje się, że dostarczenie informacji o ochronie biernej/aktywnej nie ma istotnego wpływu na ważność następujących celów: wycinanie i usuwanie usychających, połamanych drzew z obszaru TPN, rozbudowa ośrodków narciarskich czy też szerokie udostępnianie Tatr dla turystów i aktywnego wypoczynku. Bez względu na to, czy pytanie o działania priorytetowe pada na początku, czy pod koniec ankiety, to jedynie niewielka część respondentów uważa, że zadaniem priorytetowym dla TPN powinna być realizacja któregokolwiek z ww. celów.

Zdecydowana większość respondentów (około 70% w każdej z podprób) uważa, że głównymi zadaniami realizowanymi przez TPN powinny być ochrona wybranych gatunków zwierząt i roślin i ochrona dzikości Tatr. Dostarczenie respondentom informacji na temat ochrony biernej/aktywnej ma również znaczenie jeżeli chodzi o uszeregowanie tych dwóch celów. Ochrona wybranych gatunków zwierząt i roślin była najczęściej wybierana przed dostarczeniem informacji, a ochrona dzikości Tatr po dostarczeniu informacji o ochronie biernej/aktywnej. Zwłaszcza w przypadku ochrony dzikości po dostarczeniu informacji obserwujemy znaczący wzrost ważności tego celu z 29% do 43%.

Ważność ochrony biernej względem ochrony aktywnej została potwierdzona bezpośrednio w pytaniu, w którym respondenci mieli ocenić, na ile zgadzają się ze stwierdzeniem „Głównym celem realizowanym przez TPN powinna być ochrona dzikości Tatr polegająca na możliwie największym wstrzymaniu się od działań ingerujących w przyrodę Tatr nawet jeżeli oznaczałyby to częsty widok uschniętych i połamanych drzew i ograniczenia w rekreacyjnym wykorzystaniu”. Podobnie jak w przypadku uszeregowania celów, także tu podanie informacji nie miało wpływu na akceptację tego stwierdzenia. Przed dostarczeniem informacji 66% procent respondentów stwierdziła, że zgadza się zdecydowanie lub raczej się zgadza z tym stwierdzeniem i 65% zgodziło się z nim po dostarczeniu informacji. Dla porównania ze stwierdzeniem „Głównym celem Tatrzańskiego Parku Narodowego powinno być możliwie największe udostępnienie Tatr dla turystów i aktywnego wypoczynku (tj. rozbudowa ośrodków narciarskich, budowa nowych szlaków i tras rowerowych) nawet jeżeli miałyby to mieć negatywny wpływ na przyrodę Tatr”, zgodziło się odpowiednio 20% respondentów przed dostarczeniem informacji i 22% po dostarczeniu informacji.

Wnioski

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że dostarczenie informacji ma istotny wpływ na postrzeganie atrakcyjności lasu objętego różną formą ochrony. Wyjaśnienie ludziom czym różni się las gospodarczy od naturalnego, czym są procesy naturalne i pokazanie jak przyroda radzi sobie z naturalnymi zaburzeniami w znaczący sposób zwiększa atrakcyjność miejsc objętych ochroną bierną (ze wszystkimi tego faktu konsekwencjami). Komentarze respondentów wskazują jednoznacznie, że znaczna część badanych osób nie rozumie czym różni się las naturalny od lasu gospodarczego, nie rozumie roli martwego drewna w ekosystemie leśnym, a także nie ma świadomości, że las pozostawiony siłom przyrody, nawet gdy ulegnie zaburzeniom (gradacje, wiatrołomy), ma zdolność regeneracji. Wyniki badania wskazują, że systematyczna i przejrzysta akcja edukacyjna i informacyjna prowadzona przez TPN mogłaby rozwiązać wiele wątpliwości i znacząco poprawić społeczną percepcję działań ochronnych prowadzonych przez Park, w tym zwiększyć poparcie społeczne dla ochrony biernej.

Wśród części przedstawicieli nauk leśnych panuje przekonanie, że funkcje gospodarcza, społeczna i ochronna pozostają we wzajemnym konflikcie (Rykowski 2009). Żylicz i Giergiczny (2013) wykazali, że istotnie tak jest w przypadku funkcji produkcyjnej i społecznej. Gospodarcze wykorzystanie lasu (widok zrębów) jednoznacznie implikuje niższą atrakcyjność rekreacyjną. Oczywiście jest także negatywna relacja pomiędzy funkcją produkcyjną i ochronną. Jednak konflikt pomiędzy funkcją społeczną a ochronną jest pozorny - lasy, które w wysokim stopniu realizują funkcje ochronne są postrzegane także jako bardziej atrakcyjne rekreacyjnie (Żylicz, Giergiczny 2013, Giergiczny i in. 2015).

Podziękowania

Badania sfinansowano ze środków funduszu leśnego Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe przekazanych Tatrzańskiemu Parkowi Narodowemu w roku 2017.

Literatura

- Giergiczny M., Czajkowski M., Żylicz T., Angelstam P. 2015. Choice experiment assessment of public preferences for forest structural attributes. *Ecological Economics*. 119 (C): 8-23.
- Rykowski K. 2009. Ochrona przyrody a gospodarka leśna – konflikt czy współpraca. Referat wygłoszony w trakcie I sesji Zimowej Szkoły Leśnej przy IBL, Sękocin Stary.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, twórców i składników przyrody. (Dz. U., 4, poz. 794).
- Żylicz T., Giergiczny M. 2013. Wycena pozaprodukcyjnych funkcji lasu. Raport końcowy z badań [http://www.lasy.gov.pl/publikacje/copy_of_gospodarka-lesna/prace-naukowe/wycenapozaprodukcyjnych-funkcji-lasu/raport-koncowy/view]

Marek Giergiczny¹, Tomasz Zwijacz-Kozica²

¹Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytet Warszawski,

²Tatrzański Park Narodowy

¹mgiergiczny@wne.uw.edu.pl, ²twzijacz@tpn.pl